

Elhunyt dr. Ulrich Luz professzor (1938–2019)

Ulrich Luz professzor, az újszövetségi tudományok világszerte ismert tudósa rövid, súlyos betegség után, 2019. október 13-án hunyt el, 81 éves korában. A halála hírét közlétező Berni Egyetem ilyen szavakkal búcsúzott tőle: „Halálával innovatív, nemzetközi elismerést kiérdemelt tudóst és elkötelezett professzort veszítettünk el, aki az egyetem újszövetséges oktatójaként több mint két évtizeden keresztül (1980–2003) ihlette és formálta a teológusok és lelkészek generációit.”†

Ulrich Luz professzor 1938. február 23-án látott napvilágot a Zürich melletti Männedorf egyik református családjában. 1956-ban érettségizett Zürichben, majd 1957 és 1962 között Zürichben, Göttingenben és Bázelen folytatott teológiai tanulmányokat. Akkor még nem foglalkoztatta az a gondolat, hogy esetleg az újszövetségi tudományoknak szenteli életét. Az Élet Ura viszont másként rendelkezett felőle. Életének ezek az évei arra az időszakra estek, amikor a Karl Barth és Rudolf Bultmann közti vita egyházi, kegyességi és teológiai szinten is megosztotta az embereket. Őt is fokozottan érdekelt, hogy milyen utakat nyithat Barth mégiscsak politikainak mondható biblicizmusa, illetve a Bultmann-féle személyes kegyesség biblicizmusa a keresztyén hit számára. Lehetősége volt hallani mind a két nagy teológust. Bultmannról így írt visszaemlékezéseiben: „Igen szerény ember volt, nem használt különleges retorikát, és nem voltak személyes ambíciói. Később, amikor már egyetemi asszisztens lettem, leveleztem is vele, és olyan kedves volt, hogy amit csak megtalált tanulmányainak különlenyomatából, azt mind elküldte nekem személyes dedikációjával. Ezeket úgy őrzöm, mint valami kincseket.” Végül a Bultmannal ápoló jó kapcsolata, beszélgetéseik, később pedig a vele folytatott levelezés egyre jobban hatottak lelki-teológiai profiljának alakulására. Mint biblikus, aki időközben klasszika-filológiai tanulmányokat is folytatott,

† Ld. Prof. Dr. Angela Berlis (Dekanin Theologische Fakultät): Nachruf Prof. Dr. Ulrich Luz (1938–2019). In: *Universität Bern*, 15. Oktober 2019. https://www.google.com/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjRhZ3W_bzmAhUPwqYKHe0ECDgQFjAAegQIAxAC&url=https%3A%2F%2Fwww.sbl-site.org%2Fassets%2Fpdfs%2FLuz_Ulrich_Nachruf.pdf&usq=AOvVaw1CNO3GS0zUG_-bB3z246qG (2019. okt. 15.).

kritikusnak látta Barth elszakadását a történeti Jézustól, és úgy vélte, hogy az úgynevezett társadalmi evangéliumra és személyes kegyességre kiélezett barthi hangsúlyok túlságosan elszakadtak a kontextusuktól. Ezért a Bultmann-féle újszövetségi teológiában találta meg azt az utat, amely a számára járhatóbb volt a bibliai üzenet, a kérésgma megragadására és tolmácsolására.

Kezdetben Pál történelemszemlélete, illetve teológiája kötötte le figyelmét. Ebből a kutatásból született doktori disszertációja (1967) és habilitációs dolgozata is (1968), amelyeket Eduard Schweizer újszövetséges professzora és szeretett tanára vezetése mellett írt meg és nyújtott be a Zürichi Egyetemen. A két dolgozat összesítve jelent egy kötetben *Das Geschichtsverständnis des Paulus* (Beiträge zur Evangelischen Theologie, Bd. 49. C. Kaiser, München 1968) címmel. Ekkor már Eduard Schweizer asszisztense volt Zürichben (1963–1968). Rövid időre lelkészi szolgálatot is vállalt a zürich-seebachi gyülekezetben (1968–1969), mivel korábban a Zürichi Kantonális Egyház kebelezte be és iktatta szolgálatba vikáriusaként Wädenswillben (1962–1963).

Professzora, Eduard Schweizer, aki látva Ulrich Luz tehetségét, képzettségét és műveltségét, tovább is támogatta akadémiai pályáját. Ezt nagy szeretettel tette annak ellenére, hogy tisztázniuk kellett a felfogásuk közötti különbségeket, tudniillik Ulrich Luz némileg más teológiai irányvonalat képviselt, és kutatásának aspektusai, illetve hangsúlyai is eltértek attól, amelyet szeretett és mélyen tisztelt professzora képviselt. Ő sokkal inkább Hans Conzelmann kiváló újszövetséges professzor teológiai és vallástörténeti vonalát érezte magához közelebb állónak, és előadásait nagyon szívesen hallgatta Zürichben, s ahogyan vallotta, talán ennek köszönhetően is lett Bultmann „szellemi unokája”. Eduard Schweizer pedig éppen azt tartotta fontosnak, hogy tanítványai ne őt utánozzák, és ne akarjanak feltétlenül a „Schweizer-iskola” követői lenni, hanem törekedjenek önálló teológiai gondolkodásra, mert ezzel gazdagíthatják az újszövetségi teológiát. 1969-től 1971-ig az ő támogatásával volt Japánban, ahol két tokiói egyetem felkérésére oktatott vendég-előadótanárként. Visszatérte után a Göttingeni Egyetemre kapott meghívást, ahol nyolc éven keresztül volt újszövetséges professzor (1972–1980), majd 1980-tól nyugdíjba vonulásáig a Berni Egyetem Teológiai Fakultásának volt a professzora.

Teológiai érdeklődése és kutatása egyre inkább a páli és keresztyén teológia központjára, Jézus Krisztusra irányult, és pedig abból a szemszögből, ahogyan Máté evangélista mutatja be életét, működését és teológiáját. Ebből a kutatásból született életének legnagyobb műve, az Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament sorozatban 1985-től kiadott Máté-kommentár (*Das Evangelium nach Matthäus*) négy kötet; újonnan pedig fokozatosan jelenik meg nemcsak németül immár 5. kiadásban, hanem angolul (ld. a rangos Continental Commentaries sorozatot, Minneapolis–Edinburgh 1989, 2007), spanyolul (1993, 2002, 2010), japánul (1990, 1997, 2004), olaszul (2006, 2010), románul (2011), oroszul (2014) és más nyelveken, eddig mintegy 40 000 példányban. Teológiai hangsúlyai fokozatosan finomultak, amit észlelni lehet a Máté-kommentárok

átdolgozott és bővített kiadásában is. Ebben segítségére volt az Ithamar Grunwald tel-avivi és Vermes Géza oxfordi magyar professzorral ápoltság is, akik egyértelműen a zsidó Jézus vonalát emelték ki. Bizonyos tekintetben némileg „összebékült” Karl Barth felfogásával is, de a kritikai szemléletet illetően, az újszövetségi szövegek elemzésének módszereiben és a korabeli források, illetve életviteli szokások kutatásában Rudolf Bultmann maradt számára a követendő példa. Talán ezért is fordult olyan nagy érdeklődéssel az újszövetségi szövegek és magyarázatuk historikus története felé, és így a hatástörténet (*Wirkungsgeschichte*) nagy atyjává nőtte ki magát, amelynek éppen a Máté-kommentár a legékesebb példája. Ezenkívül más kommentárokat is írt (pl. Becker, J. – Luz, U.: *Die Briefe an die Galater, Epheser und Kolosser*. NTD 8/1, Göttingen 1998), és még számtalan más fontos műve jelent meg különböző fordításokban, amelyek közül tudomásunk szerint hét magyarul is. A több újszövetségi könyvhöz írt és kéziratban rögzített kommentárjait, az újszövetségi bevezetését és teológiáját nagy beccsel őrizzük. Mivel egészen idős koráig dolgozott, a legutóbb kiadott munkái közé tartozik egy sajátosan újszövetségi hermeneutika (*Theologische Hermeneutik des Neuen Testaments*. Neukirchen 2014), illetve korábbi exegetikai munkáinak válogatott kiadása (*Exegetische Aufsätze. Wissenschaftliche Untersuchungen Zum Neuen Testament* 357. Mohr Siebeck, Tübingen 2016). Isten kegyelméből úgy halhatott meg, hogy végül megjelenhetett az az utolsó műve is, amelyről éveken keresztül beszélt, s amelyet végül meg is írhatott nem teológusok közreműködésével. Ezt a könyvet Zürichben adták ki 2018 októberében, tehát ott, ahol elkezdte teológiai pályájafutását: *Das Neue Testament – Wer, Was, Wo für Einsteigen*. Theologischer Verlag Zürich, 2018, 192 old.).

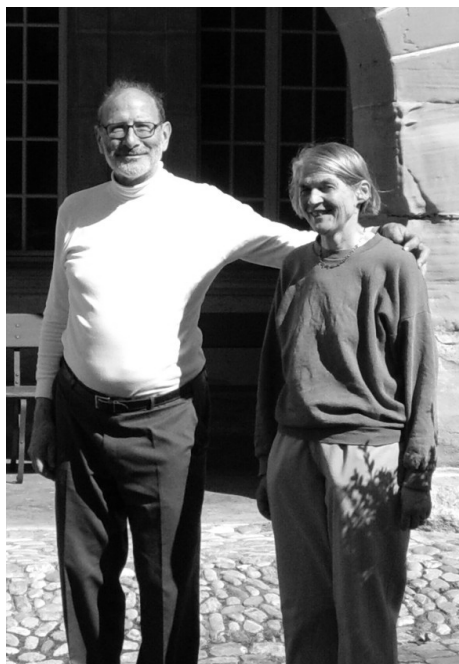
Személye nem maradt észrevétlen a különböző teológiai közegekben és nemzetközi viszonylatban. Több neves tudományos társaság tagjává választották. Ilyen volt a Studiorum Novi Testamenti Societas (SNTS) is, amelynek két éven át volt elnöke (1997–1998), majd vezetőségi tagja (1995–1999), végül pedig ezen testület közép- és kelet-európai országok teológiai professzorait tömörítő szekciójának elnöke (1996–2016), és készséges támogatta a magyar teológusok – †Bolyki János, Cserháti Sándor, Geréb Zsolt, Balla Péter, Benyik György, Zamfir Korina és Peres Imre – felvételét az SNTS-tagok sorába. Rendkívüli teherbírásiának és teológiaszeretetének köszönhetően éveken keresztül volt több jelentős könyvsorozat kiadásának vezetője vagy elnökségi tagja (például EKK, 1995–2016), illetve tudományos folyóiratok szerkesztőbizottsági tagja (például *New Testament Studies* – 1995–1999, *Evangelische Theologie* – 1986–2013, *Judaica* – 1983–1998, *Sacra Scripta* – 2005–2015, *Bibliotheca Biblica* – 2006–2013).

Komoly teológiai tekintélye kivívta munkatársai elismerését és háláját, s ezért több egyetem a doctor honoris causa kitüntetéssel díjazta munkásságát: Lipcse (1993), Budapest (1996), Szeben (1998), Lausanne (2004), Prága (2004), Nischinomiya (2005), Uppsala (2006), Kolozsvár (2006), Fribourg (2007) és Debrecen (2008). Ezenkívül a prágai Károly-egyetem Comenius-plakettal és az angol

akadémia (British Academy) Burkitt Medal for Biblical Studies (2010) kitüntetéssel méltatta munkásságát. Kitüntetésnek vette azt is, hogy rábízta Albert Schweitzer hagyatékának feldolgozását, akit valamikor személyesen hallgatott templomukban orgonálni, akárcsak azt, hogy őrizhette Rudolf Bultmann levelét is.

Bámulatos teológiai képzettsége és igen rendkívül barátságos természete, valamint segítőkészsége magához vonzotta a munkatársakat, a kiforrott és már közismert teológusokat, de a pályakezdőket mint a majdani munkatársakat is, akiknek mindennemű segítséget megadott, és ha kellett, megnyitotta előttük berni tanszéki irodáját, de laupeni házát is, ahol felesége, Salome is, akivel 1968-ban kötött házasságot, szívesen fogadta a náluk lakást találó vendégeket. Ezekkel a vendégeivel gyakran órákon keresztül beszélgetett teológiai kérdésekről. Ennek köszönhetően sok magyar újszövetséges teológus is megfordulhatott nála, mint például †Bolyki János, †Herczeg Pál, Geréb Zsolt, Cserháti Sándor, Balla Péter, Peres Imre, Bekő István, Ravasz Hajnalka, Kókai Nagy Viktor, és ugyanennek köszönhetően ismerhették meg az ő neves teológus barátait, Eduard Schweizert, Gerd Theissent, Samuel Vollenweidert, Hans Wedert, Wolfgang Stegemannt, Jörg Freyt, Peter Lampet, Matthias Konradot, akik közül némelyikkel máig tartó barátságot és komoly kollegiális együttműködést ápolhatnak.

A Berni, Zürichi és Bázeli Egyetem, valamint a barátai és munkatársai nemzetközi szimpóziumot, úgynevezett Luzianát szerveztek a 70., majd a 80. évét betöltő tudós professzor tiszteletére, és a barátok, a munkatársak írásaiból érté-

Ulrich Luz és felesége, Salome Keller
a laupeni házuk előtt

Ulrich Luz sírhelye

kes tanulmánykötetek is készültek. Halála nagy veszteség az újszövetségi teológia és teológusai számára.

Hamvait a Bern melletti Laupen temetőjében, a Schlossfriedhofban helyezték nyugalomra 2019. október 29-én 13.30-kor, a gyászistentisztelet pedig 14 órakor kezdődött a laupeni templomban. Gyászjelentése az ő és egyben családja hitvallását hirdeti: „Boldogok a szelídek [a német szerint: die Freundlichen], mert ők öröklük a földet” (Mt 5,5).

Fájó szívvel, de hálával és tisztelettel őrizzük emlékét.

Peres Imre